

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Ioannis Azorii Lorcitani, Societatis Iesv Presbyteri Theologi, Institvtiones Morales

In Qvibus Vnivers[a]e Qvaestiones ad Conscientiam recte aut prauè
factorum pertinentes, breuiter tractantur

Azor, Juan

Coloniae Agrippinae, 1616

26. Cuiusnam sit dies festos instituere.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14007

computari sanctū Pascha cum tota Hebdom. d. i. & in ca. *Conquestus, de ferijs*, refertur dies Dominice Resurrect. omnis cum septem sequentibus. Cæterum consuetudine, duo tantum qui proxime Pascha sequuntur, vt festi seruari solent: reliqui inter profestos habentur. Silu. Rosel. *Artil. loci cit. Anton. 2. par. tit. 9. c. 7. §. 1. Angel. verbo feria num. 3. Caiet. in summa.* Cæterum cause forenses, siue iudiciales non tractantur tota prædicta hebdomada, iuxta id, quod habetur in cap. *Conquestus*.

Septimo queritur, An dies Dedicacionis cuiuslibet Ecclesie iure communi tanquam festus agi, & coli debeant? Respondeo iure communi antiquo in cap. *Pronunciandum de consec. distinctio. 3.* inter festos dies numerari Dedicacionem cuiuslibet Ecclesie: at iure communi, quod habetur in cap. *Conquestus, de ferijs*, talis dedicatio non cogitur, nec tanquam dies festus consuetudine: & more seruatur.

Octauo queritur, Quidnam in iure communi continentur de festis diebus aliorum sanctorum? Respondeo, nullos diu præter memoratos, iure communi pro festis haberi: vsu tamen & consuetudine aliqui alij sunt introducti. Solet enim alicubi coli, & seruari tanquam dies festus celebratas S. Barnabæ Apost. S. Mariæ Magdalenzæ, S. Sebastiani, & alicubi etiam S. Nicol. Episcop. S. Antonij Abbatis, S. Catharinæ Virginis, & matris, S. Lucie: quamuis Siluest. in verbo *Dominica quæst. 1.* Angelus verbo *feria num. 7.* doceat hos quatuor vltimos non ita vsu esse introductos, vt consuetudo vim legis habere videatur: seruatur, inquit, potius Christiana pietatis studio, quam vlla necessitate præcepti siue legis. Quare si nulla fuerit aliorum offensio, absque vilo peccato quis in huiusmodi diebus, & sacrum omittit, & operibus seruilibus se exercet.

Nono queritur, Quinam dies festi maioris alijs habeantur iure communi? Respondeo in c. *Lites de ferijs* Alexander III. ait: *Indulgemus, vt liceat Parochianis vestris, diebus Dominicis, & alijs festis, præterquam in maioribus anni solemnitatibus, & reliq. non explicat tamen Pontifex; qui tantij dies festi maioris alijs, Glossa eo loco, communi consensu recepta exprimit quinque dies eiusmodi solempnes & maiores, videlicet Natalem Domini, diem Epiphaniarum, Paschatis, Ascensionis, & Pentecostes.* In cap. *Alma mater, de sent. excommu. in sexto* statuitur, vt tempore interdicti Diuina officia fiant ianuis templi clausis, & submissa voce, non pulsatis campanis, & exclusis interdictis, excipiuntur dies festi Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis B. Virginis, in quibus diebus conceditur, vt solempni ritu & consueto more omnia Diuina officia fiant. Ex quibus colligitur, iure communi antiquo sex dies festos præcipuos haberi. diem Natalis Domini, Epiphaniæ, Paschæ, Ascensionis Dominicæ, Pentecostes, & Assumptionis B. Dei Genitricis.

Decimo queritur, An cultus, qui sanctis cæli ciuibus tribuitur, in diebus festis, sit tantum ciuili, an vero sit etiam religiosus ac pius? Hæretici contendunt solum in Dei honorem, & cultum dies festos posse constitui, & idololatriæ crimen committi, si dies festi in venerationem sanctorum pie & religiose colantur, quare sentiunt, huiusmodi dies festos tantum institui, vt ciuili quodam cultu, & humano sancti cæli habitatores, & incolæ honorentur: quemadmodum honorari solent Magistratus, & Principes. Deinde vt eorum præclares gestæ publice referantur, prædicentur, celebrentur. Denique vt nos eorum exemplo permoti egregia facinora imitemur. Eodem modo, aiunt isti Hæretici dies festos Imperatoribus, Regibus atque Principibus dicari solere, non vt hi religiose colantur, sed vt ciuilitate honorentur. Verum enimvero dubitandum non est, dies festos pie & religiose dicari Martyribus & Sanctis, qui in cælo cum Christo Domino regnant: & in hisce diebus ipsos pio & religioso cultu honorari, & non tantum ciuili. Colimus etenim, & veneramus eos vt nuncios & interpretes Dei,

& vt aduocatos, & patronos apud ipsum Deum. Item vt eius ministros ac milites; vt vera, ac viua instrumenta, quibus Diuina Maiestas vt dignata, pro sua bonitate mirabilia efficit: tanquam eos demum, quos Deus cultu honorari vult, quosque Deus in pretio, & honore habet.

Ad Hæreticorum vero argumentum obijcientium, Religionem esse virtutem, quæ soli Deo cultum debitum præstat; Respondeo Religionis esse, & Deo cultum deferre, & creaturis propter Deum, non præcisè propter ipsas. Cultum Sanctis cælestis patriæ ciuib. tribuimus propter Deum: sicut etiam per creaturas iuramus, quatenus sunt creaturæ Dei, & prout in ipsis Dei veritas elucet, & tamen iurare, est Religionis officium, Non mihi placet quod quidam Catholicici illud Prophetæ in *Psalm. 150.* solum interpretantur sic: *Laudate Dominum in sanctis eius.* Laudate Dominum in sanctuario eius. Quoniam ita, inquit, habet Hebraica lectio. Nos Septuaginta, & vulgarem editionem Latinam, & communem Græcorum, & Latinorum interpretum sensum secuti, interpretamur; *Laudate Dominum ob sanctos eius*, nimirum, è tot periculis & malis ereptos, ad tantam cælestis gloriæ coronam uectos, tot ac tantis diuinæ gratiæ priuilegijs ornatos. Denique tanquam eos quos Deus, vt sibi charos amat, & nostros voluit esse patronos & aduocatos. Præpositio, in more Hebræo sumitur aliquando pro præpositione ob, vel propter, ita vt verbum *In sanctis* hic referatur ad personas, non ad loca.

Vndecimo queritur, An dies festi auctoritate Ecclesie instituti, necessitate præcepti coli, ac seruari debeant? Negant Lutherani, contendentes liberum cuique esse hisce diebus templa frequentare, ac sese diuinis reb. exercere. Cæterum omnium Catholicorum sententia est, dies festos auctoritate, & iussu Ecclesie institutos seruari oportere, & ea lege populos teneri: & Christianorum conscientiam obligari.

CAP. XXVI.

Cuiusnam sit dies festos instituire.

Primo queritur, An Episcopus habeat ius dies festos instituendi? Conuenit inter omnes, posse iure communi Episcopum in sua diocesi constituere atque decernere, vt aliqui dies festi colantur, ac celebrentur: id enim aperte colligitur ex c. *Conquestus, de ferijs & cap. Pronunciandum, de consec. dist. 3.* Et Glossa ibi in verbo *non generaliter*.

Secundo queritur, An penes Episcopum ius sit instituendi dies Clericorum solo consensu, absque vilo populi nutu, & assensu? Duplex est Doctorum opinio. Vna affirmat, & id probat, quia populus subijci, ac parere debet, non legem statuere, & ponere: at dies festos instituere, ad auctoritatem, & potestatem Episcopi pertinet, & potest ille quæ iurisdictionis sunt, populo indicare absque eius assensu, & voluntate. Sic olim sensit Antonius Burius in cap. *Conquestus*. sed postea vt ipse ait, sententiam mutauit. Altera opinio negat, ob id quod in c. *Conquestus, de ferijs* aperte dicitur, eos dies festos esse colendos, quos singuli Episcopi in suis diocesis cum Clero, & populo dixerint solempniter venerandos; quod idem profus habetur in cap. *Pronunciandum, de consec. distinctio. 3.* Panormitanus in c. *Conquestus de ferijs num. 4.* ait, posse Episcopum sine populo statuere, quod ad suam iurisdictionem spectat, quando nihil populi interest: sed quando aliorum interest, non posse absque consensu eorum, quorum interest: & ita sentit Innocentium, Archidiaconum, Federicum, testatur ibi Panormitanus. Idem docent Syluester verb. *Dominica q. 1.* Angelus *Feria, nu. 3.* Tabien. *Feria nu. 10.* An interest populi, hi an illi dies festi instituantur, quia instituti dies coli & obseruari debent, populisque ab operibus vacare lege ac præcepto cogitur. Mihi videtur, iure

communi Episcopos sine populo presente, aut ad id vocato, dies festos instituire non posse: idque etiam ostendunt duo Capitula superius citata, & ita olim fieri solitum arbitror. Non enim Clerus solum vocabatur, sed etiam populus: quia nimirum diei festi institutio vtriusque intererat. Consuetudine tamen receptum est, vt nunc dies festi populo minime vocato, sola Episcopi auctoritate adhibito Clericorum consilio constituti indicantur.

Tertio queritur, An ius habeat Episcopus instituere citra Clericorum consensum? Respondeo, iure communi non posse, quod perspicue traditur in *c. Conquestus. Et cap. Pronunciandum*, nec puto consuetudine contraria hactenus id iuris abrogatum.

Quarto queritur, An ius habeat Episcopus instituendi dies festos ijs celi habitatoribus dicatos, qui nondum sunt in Sanctorum numerum relati? Respondet Glossa in *ca. conquestus, de Ferijs, Et in c. Pronunciandum, de consec. distinct. 3.* cuius sententia est communi consensu recepta, ius non habere: sed solum posse dies festos sacrate ijs, quos publica Romani Pontificis auctoritas, sanctorum numero adscripsit. Quidam tamen veteres Canonici iuris interpretes, vt Vincentius teste Abbate in *c. Conquestus, num. 2.* censuerunt id iuris Episcopos habere quoniam in *c. Conquestus. Et c. Pronunciandum* in vniuersum decernitur, eos festos dies agi oportere, quæ singuli Episcopi in suis diocesisbus vna cum populo & Clero duxerint colendos. Sed verior est Glossæ sententia: nam vt constat ex *c. Audiuius de Reliq. Et Venera. Sancto. Alexander III.* Canonica lege sanxit, ne liceat pro sancto absque auctoritate Romanæ Ecclesiæ aliquem colere & venerari. Quare quod dicitur in *c. Conquestus. Et cap. Pronunciandum*, intelligi debet de ijs, qui auctoritate Romani Pontificis sunt inter sanctos relati: vt cum prædicta Glossa, & cum Innocentio, Ioanne Andrea interpretatur Abbas *loca citato*. Olim quidem, si publico testimonio constabat aliquem pro Christi Domini fide, & religione mortem subisse, Episcopi, Primatis, seu Metropolitanis assensu, & auctoritate, ad quos res tota deferebatur, Clerus & populus tanquam sanctum colebant, & nomine illius templum extruebant, altare erigebant Missæ sacrificium offerebant, diem quoque festum solemniter dicebant: & de hoc antiquo more fortassis loquuntur Vincentius, & Canonæ ac decreta in *cap. Conquestus, Et c. pronuntiandum de consec. distinct. 3.*

Quinto queritur, An Magistratus vel Principes ciuiles, siue Republica instituere dies festos iure queant? Respondeo non posse tanquam dies sacros aut sanctos, vt docet Abbas in *c. Quoniam de Ferijs num. 2.* Quemadmodum enim oratoria, & sacella iure communi non habentur tanquam religiosa loca, quæ Ecclesiasticis privilegijs, & immunitatibus gaudeant, nisi fuerint Ordinarium auctoritate fundata, erecta, sacrata, approbata: sic nullus etiam dies tanquam sacer, ac sanctus pieque ac religiose colendus habetur, nisi fuerit Ordinarij auctoritate institutus. Nec enim ciuilis Magistratus aliquid religiosum potest instituere, quod privilegia obineat Ecclesiastica, siue id ad loca, res, & tempora: siue ad personas Ecclesiæ pertineat. Vnde non est ciuiliū Magistratum dies festos, & sacros instituere, vel indicare; quamuis possint Laicos punire, & ab ipsis repetere pœnas, eo quod non seruent dies festos, quos ipsi indixerint, certis quibusdam pœnis constitutis, Antonin. 2. par. tit. 9. cap. 7. §. 1. Siluest. in verb. Dominica, num. 2. At vero Episcoporum est præcipere, vt laici dies festos ab Ecclesia institutos obseruent, & colant, & pœnis debitæ animaduertente in eos, qui aliter fecerint: in his enim diebus festis violandis peccatum est, quod ad forum Ecclesiasticum atinet: & de quo Episcopi cognoscere, & iudicare possunt, non ciuiles & profani Iudices & Magistratus. Quo fit, vt dies festi, qui Principum & Magistratum ciuiliū auctoritate instituuntur, eo sensu acci-

pi debeant, vt ciuili tantum quodam honore obseruentur, nimirum, vt his diebus laici a forensibus negotijs, libitibus, iurgijs, & ceteris huiusmodi ciuilibus functionibus vacent: In *l. Omnes dies, C. de Ferijs*, statuitur, vt dies festi seruentur, si qui fuerint a Principe instituti, vel propter insignem eius victoriam de hostibus reportatam, vel nuptias, vel ob honorem diei in quo natus est, vel ad regni fastigium euectus: vel ob natalem, vel nuptias filij. Simili etiam ratione sunt dies festi colendi, si qui fuerint instituti ab Vniuersitatibus, vel Academiarum Præfectis atque Rectoribus, ciuilem tantum, non Ecclesiasticam potestatem habentibus: & ij dies seruari debent, ita vt in eis Doctores, atque Magistri a publice docendo desistant, ordinarijs & solitis prælectionibus intermissis, & Scholastici feriantur, ac vacent a frequentandis scholis: non tamen ita, vt rem diuinam audire, & à ferilibus operibus continere se debeant: nisi fuerint ab ipsis Ecclesiastica auctoritate ad id generaliter, aut specialiter præditis dies festi iustitii.

Sexto queritur, An consuetudo laicorum possit dies aliquos festos introducere? Respondeo, consuetudinem vt vim legis obtineat, debere introduci ab ijs, qui aliqua ratione statuta ponere queant. Cum autem populus absque Episcoporum auctoritate dies festos instituere nequeat; conuenit, vt populi consuetudo dies festos inducere non possit, nisi eam Episcopi auctoritas expresse vel tacite confirmet. Quare dies festi qui sola populi consuetudine coluntur, non ea lege seruantur, vt in eis Missæ sacrificio interesse quisque cogatur, aut a ferilibus operibus abstinere, sed superfedere tantummodo operibus, ac functionibus publicis, aut etiam priuatis, quæ palam fiunt. Et rursus, ob vitandam aliorum offensionem, intermituntur opera feruilia priuata, vnde vbi nulla subest offensionis occasio, nihil peccat is, qui vel rem diuinam omittit, vel domi priuatim feruilia opera facit. Item quando adest sola populi consuetudo in aliquo die festo obseruando, porius liberali quodam pietatis studio, dies ille colitur, quam vi & necessitate legis. Quo fit, vt si in aliqua provincia, diocesi, oppido, vel loco dies festi de more gentis, ciuitatis, vel populi seruentur, Parochi intersit posse, an consuetudo illa sit Ordinarij auctoritate confirmata: tunc enim populus & Missæ sacrificio interesse, & ab operibus ciuilibus cessare debet.

Septimo queritur, An Ciuitas, siue Communitas Laicorum sese Deo possit voto obligare, ita vt voti ratione diem festum agere & colere debeat? Respondeo populum in hac parte non plus habere auctoritatis, quam Principem; quare non potest simpliciter diem festum instituere, ita vt singuli ciues debeant rem diuinam audire, sed solum ea est vis huiusmodi voti, vt intermittere debeant ciuiles publicæ functiones ac opera. Et iustus quia voti obligatio tantum vouentem adstringit, ac tenet, fit, vt votum quo populus promittit se festum diem seruaturum, ad posteros non pretendatur, quippe qui nulla se Deo voti religione obstrinxerunt: quamuis aliquando accidat, vt posteri id seruare cogantur, quod priores voluerunt, non quidem ratione voti, sed vel ratione statuti, vel consuetudinis receptæ & approbatæ, ita vt secus facientes grauiter delinquant.

Octauo queritur, An possit dies festus institui, qui colatur, ac seruetur vsque ad meridiem tantummodo? Respondeo, posse, si tum ab Ordinarijs, tum a Principibus institui: nihil enim impedit quo minus id fieri queat. Nauarrus in *Manuali cap. 13. num. 5. vers. Ex quo inferitur*, id videtur docere. Quod si Ordinarij auctoritate instituat, vel confirmetur, debet eo die sacrum audire: Vt si iubeat Ecclesia feriam sextam Maioris Hebdomadæ, vel diem Cinerum initio Quadragenarij ieiunij, vel diem Defunctorum post solemnem Omnium Sanctorum celebratam vsque ad meridiem seruari. Quod si sola Principis, Magistratus vel populi auctoritate dies festus aliquis ad meridiem tantum instituat: fo-

lum eo tempore debent subditi à publicis operibus vacare.

Nono quaeritur, An peregrini & externi, viatoresque perinde atque incolæ debeant dies festos agere, qui de morte seruantur in ijs locis, in quibus vel commorantur ad tempus, vel per quæ transeunt? Respondeo primum de peregrinis & aduenis, qui alicubi commorantur, eos consuetudine ciuitatis, apud quam degunt, se accommodare debere: ac propterea dum extra patriam manent, nequaquam dies festos obseruare coguntur in sua patria agi & collositos, sed eos duntaxat, qui consuetudine celebrantur in locis, in quibus vna cum incolis consistunt, vt colligitur ex ijs, quæ dicit Abbas in cap. *Consilium 6 de Obseruat. Ieiunior.* Si quaeras quid dicendum de eo, qui egressus è patria in alium locum venit? Quidam adducti auctoritate Nauarii in *Manuali cap. 12. num. 5.* Aiunt Si is in aliquo loco per totum tempus matutinum vsque ad meridiem moratur, eum consuetudine illius populi teneri: & ideo Missæ sacrificio eo die iuxta populi consuetudinem interesse oportere. Deinde, si in aliquo loco prandeat, ab eis cibis abstinere debet, qui ex eius ciuitatis consuetudine sunt eo die prohibiti. Cæterum horum opinio mihi non placet. Sed cum Glossa in cap. *Quæ contra. Distinctio. 8. In verbo, Aut peregrini. Et in cap. Illa autem. Distinctio. 12. In verbo, Veniens,* distinguendum existimo: Aut peregrini veniunt in locum statim discessurus; siue propediem abituri, aut ibi mansuri & habitaturi ad tempus. Si primo, non tenentur consuetudinibus, quæ seruantur in loco, ad quem veniunt, nam colligitur ex l. *Debitor, ff. de Pignori.* solos perpetuo habitatores obligari legibus ciuitatum. Si veniant ibi cum incolis habitaturi, consuetudinibus alligantur vt incolæ; & hoc modo interpretatur Glossa id quod habetur in c. *Quæ contra, Distinctio. 8. ex Augustino:* Consuetudines gentis, aut ciuitatis nulla eius aut peregrini libidine violandas; eo quod ex eodem Augustino dicitur in cap. *Illam autem, Distinctio. 12. ad quamcumque sorte Ecclesiam veneris, eius morem serua, si cuiquam non vis esse scandalum, nec quemquam tibi.* Sic etiam Palud. in 4. *Distinctio. 15. question. 4. art. 3.* Antonin. 2. *Par. Tit. 6. cap. secundo. §. 2. Silu. Ieiunium quasi. secunda. Rosel. Ieiunium num. 16. Turrecrem. in cap. Dignitatem. Distinctio. 8. num. 8. Et in cap. Illa. Distinctio. 12. num. 2. Ledesma in 4. 2. *Part. question. 17. art. 3. Med. 1. 2. question. 96. art. 5. prope finem.**

De viatoribus dicendum etiam arbitror eos, dum per aliqua loca iter facientes transeunt, minime adstringi ad sacrum audiendum ijs in locis, per quæ transeunt, & in quibus dies festi de more seruantur. Si ibi prandeant, etiam dum transeunt, pro consuetudine ciuitatum, aut populorum non coguntur ciborum delectu vt iis in locis solito, quia ad ea loca veniunt statim recessuri. Et quia, vt colligitur ex l. *Hares absens §. Proinde ff. de Iudicijs,* viatores non sortiuntur forum ciuitatis, vel populi, per quem transeunt. Eos pariter qui è patria proficiscuntur, si manere exeant, oportet sacrum audire ibi, vel alibi, si is dies more patriæ festus habeatur. Quæres, an si aliquis summo mane è patria profectus in alium locum deuenit, debeat se ad opere seruili continere, si dies festus sit in patria, in alio vero loco profectus? Sunt qui dicant, eum rem quidem diuinam audire oportere, sed non intermittere opera seruilia: quippe sacri audiendi præceptum, statim atque è patria mane exijt, eum tenet: quoniam huius præcepti obligatio primo vsque mane incidit, & in meridie finitur ac desinit: ergo qui mane exijt è loco, vbi dies festus agitur, tali præcepto ac consuetudine tenetur? at vero operum seruilium vacatio, pro consuetudine ciuitatum, in quibus interdiu immoratur, habenda est. Si vsque ad meridiem in loco degamus, vbi dies festus colitur, ab opere seruili cessare debemus: si post meridiem sumus in alio loco, vbi dies festus habeatur, laborare libere possumus: sunt enim variaz populorum consuetudines vbi que seruandæ: Hoc

colligunt prædicti Auctores ex ijs quæ tradit Nauar. in *Manuali. cap. 13. num. 5. vsq. 1. Inferius sexto.* Sed profecto Respondendum existimo, vt dixi: Aut quis exit è patria alibi immoraturus, aut cito in patriam rediturus. Si rediturus cito, consuetudine suorum conciuuium, aut popularium tenetur, non more ciuitatis, aut populi, ad quem venit cito recessurus. Si exit è patria alibi habitaturus, non more suorum conciuuium ligatur, sed eorum ad quos venit vna cum eis moraturus: Sic vt dixi, Gloss. Palud. Antonin. Silu. Rosel. Ledesma. & Medina loci supra ciuitatis opinantur.

Decimo quaeritur, An sicut variaz sunt ciuitatum, aut populorum consuetudines in obseruatione dierum festorum, possint quoque esse diuersæ eodem in loco inter eos, qui diuersas artes exercent. Hoc est quaerere, An si in aliquo oppido dies festus agatur, excusari queat opifices, certum aliquod genus artis consuetudine exercentes: cum tamen ceteri omnes pro ciuitatis aut populi consuetudine diem festum obseruent; Rosel. *Feria num. 5. negat:* Respondeo tamen, posse quidem excusari, modo tamen ea consuetudo expressim, vel tacite ab eorum locorum Ordinarijs permittatur. tunc vero tacite permittitur cum eam Ordinarii compertam habent, nec tamen corrigunt, nec puniunt eam seruantes, cum alioqui possent commode punire. Sic Caiet. in *Summa, verbo, Festorum violatio. Silu. verb. Dominica, quest. 1. vers. Septimum Antonin. 2. Part. Tit. 9. cap. 7. §. 1.* Nam si reprehendant, aut pœnis debitis plectant, ea consuetudo vim non habet, sed est corruptela. Quo fit, vt si alicubi in die festo sutores vel sartores in officinis, vendere rusticis ex villa in urbem venientibus, vestes, aut calceos soleant, liberi culpa sint, si id vniuersum omnes efficiant, nec Ordinarii scientes vilo modo repugnent. Caietanus in *sum. in verbo, Festorum violatio.* Eandem quoque excusationem iustam habent, qui capillos, vel barbam tondere solent in perugio alicuius diei festi vsque ad vnam vel duas horarum horas in ijs locis, in quibus festi & sacri dies secundum Canones & iura obseruantur à vespere vnius diei, vsque ad vespem diei sequentis: hoc est, ab occasu solis vsque ad alterum occasum. Sic Caiet. loco citato. Tabien. *Feria. num. 13. Armilia festum n. 8. Sil. Dominica quasi. 1. ad finem. Nauar. in Manuali. cap. 13. num. 8.* Liberi quoque omni culpa sunt ii Magistratus, qui Ius dicunt in diebus festis, rusticis ad urbem venientibus, eo quod aliis diebus venire commode nequeant, Caiet. loco citato. Quæres an figuli excusari queant, qui in diebus festis consuetudine quadam materiam præparant, vt die proxime sequenti non festiario lateres & tegulas decoquant: cum tamen eo die profecto materia præparari queat, quamuis non sine trium duarumve horarum iactura. Reuera si id alicubi generatim figuli omnes efficiant, & Ordinarii eius rei consci non puniunt, cum commode possint, nec reprehendant, non peccant, Secus tamen si pauci id faciant: aut si omnes quidem, sed contradicentibus Ordinarijs. Idem iuris est in iis, qui in die festo ad vespem iumenta aut currus plaustrave oneribus vacua in villam mittunt siue deducunt, ne operam vnius, duarum triumve horarum in die profecto proxime sequenti perdant; secus tamen est si iumenta, currus, aut plaustra onusta mitterentur, aut deducerentur.

Vndecimo quaeritur, An famuli opificum, siue artificum à peccato liberi sint, si in die festo mechanicam artem exercent dominorum iussu? Respondeo, varia esse famulorum genera: aut enim sunt adolescentes, qui mechanicarum artium magistris operas locant suas ad aliquot menses, hebdomadas, vel annos nulla mercede, vel stipendio conducti, sed ea tantum lege, vt certam artem addiscant, vnde viuunt. Aut sunt iuuenes certa mercede conducti. Rustici aut sunt famuli, qui nisi iussu domini facerent, dimitterentur, & graui aliquo afficerentur damno, cum alium dominum, à quo

conduci possent, vix com mode reperirent; an secus. Item aut laborare coguntur post rem diuinam die festo auditam, aut ea non audita.

Insuper aut iusto metu dominis obedire coguntur, aut secus. Si famuli iusto metu compellantur: aut graue aliquod damnum sustinere cogantur, si à suis dominis expulsi & eiecti fuerint: tuta conscientia parent & inferunt, saltem si Missæ sacrificio interfuerint, tunc enim non ipsi, sed domini culpantur. Si autem nihil damni, quod sit alicuius momenti, patiantur, debent potius diem festum seruare, quam dominorum iussa facere. Est enim potius Ecclesiæ, quam homini parendum. Sic Rosella *Feria num. 23. & 24. Silu. Dominica, quæstione quinta, vers. 2.* Nauar. in *Manua. capit. 13. numero 7.* Caietan. in *summa verb. Esoterum violatio. Sotus 4. Dist. 13. quæst. 2. art. 1. ad finem, in alio casu simili.*

Duodecimo quaeritur, vndenam, quod attinet ad feruiliu operum vacationem dies festi incipiant, & quando terminentur secundum Canones & Iura? Respondeo, iure communi, quod habetur in *c. 1. de Ferijs*, dies Dominicos incipere à vespera, & vespera dici proxime sequentis terminari: id est, ab occasu solis vsque ad alterum occasum. Et in *cap. Quoniam de Ferijs* dicitur: *Licet scriptum sit: A vespera, in vesperam celebrabitis sabbata vestra: festorum tamen principium, & finis iuxta eorum qualitatem, & diuersarum regionum consuetudinem debet attendi, & sicut magnitudo dierum exigit prius incipere, & tardius terminari, &c.* Panormitanus, & alij quidam Canonici iuris interpretes *cap. Quoniam de Ferijs*, docent, iuris esse diuini, vt dies festi incipiant à vespera vnius diei, & in sequentis diei vespera terminentur, quod demonstrant ex eo quod habetur. *Leuit. 23. supra citato: A vespera in vesperam celebrabitis sabbata vestra, & ex eo quod ius commune in cap. Omnes dies, & cap. Quoniam de ferijs* statuit, ita esse dies festos colendos: quia id lex diuina sancit. Vnde colligit Panormitanus vna cum alijs quibusdam Iuris Doctoribus, Ius diuinum, iure humano aut consuetudine explicari, declarari, laxari, restringi, & mutari posse; hoc est, ex parte tolli, & abrogari: quia cum dies festi iure diuino à vespera in vesperam agi colique debeant, nihilominus tamen in *cap. Quoniam de Ferijs* dicitur, Festorum principium & finem præ diuersarum regionum consuetudine attendi oportere. Mihi tamen hæc opinio minime probatur. Nam Canonici Iuris interpretes ample non stricte & proprie ius diuinum accipiunt. Id nimirum ius diuinum appellant, tum quod olim Iudæis Moses veteri lege imperauit: tum id quod noua lege Christus instituit. At Theologi, quod ad Cæremonias veteris legis spectat, Ius diuinum appellant verus & antiquum, quod olim iussu Dei seruari debebat, nunc non item, quia est Christi morte sublatum: nisi illud denuo Ecclesiæ præcipiat: & tunc non seruatur, quia lex antiqua iusserit, sed quia Ecclesiæ custodiendum sua auctoritate decreuerit.

Ius vero diuinum quod nunc obligat Christianos, vocant, quod præcepit Christus Dominus, aut quod ius naturale, & Deus ipse præscribit & imperant. Quo fit, vt tum dies festi, tum Dominici in Ecclesiæ seruentur, à vespera vsque ad vesperam, iure tantum Ecclesiastico, non Diuino. Et ideo consuetudine moribus vrentium recepta, dierum festorum initium, ac finis variari ac mutari queunt. Nec verum est, quod aliqui docuerunt aliorum dierum festorum initium & finem consuetudine existere à media nocte vsque ad mediam noctem proxime sequentem, dies tamen Dominicos & festos solemniores existere à vespera vsque ad vesperam, hoc est, ab occasu solis vsque ad alterum occasum: nec posse contrarium consuetudine induci: putant enim illi, iuris esse diuini, vt à vespera inchoentur, & in vespera finiatur: quod nos diffitemur. Sed id dicimus esse Canonici iuris: vnde fere vbique vsu receptum est, vt dies festi seruentur à media nocte vsque ad mediam noctem proxime sequen-

tem. Nauar. in *Manuali p. 13. num. 5. versic. ex quo inferitur, & num. 8.*

Decimotertio quaeritur, An iuris diuini sit, vt dies festi solemniores, ceteris, quales sunt Dominici, & alij dies festi Domino facti, colantur viginti quatuor horarum spatio, vnde cumque inchoentur, & vbicumque claudantur & desinant. Angelus in *verb. Dies: in principio*, Silvester *verb. Dominica quæstione secunda*. Supplementum in *verb. Dominica*, aiunt, iuris esse diuini, vt vnde cumque dies festus incipiat: & vbicumque finiatur, duret saltem viginti quatuor horarum spatio. Cæterum id quidem nos fatemur Deum veteri lege iussisse. Sed illius legis cæremonia fuit, & prouide Christi morte abrogata: quare vt ait Tabien. in *verb. Dies num. 3.* Rosel. *Feria num. 4.* in Ecclesiæ iuris est tantum Canonici, vt dies festi viginti quatuor horarum spatio obseruentur, ac propterea consuetudine huiusmodi tempus minui, & augeri potest. Et ita paulo ante dixi, posse Ecclesiæ statuere, vt dies festus agatur à summo mane vsque ad meridiem tantum. Sunt igitur gentium, eraiatum & populorum consuetudines obseruandæ: sicut pro varietate regionum, & celebritate dierum festorum, à vespera in vesperam, aut à media nocte vsque ad mediam noctem coli & obiciuari solent.

CAP. XXVII.

De operibus, quibus est diebus festis super-sedendum.

ANotandum est, olim apud Romanos, etiam Ethnicos, mensis cuiusque dies, aut fuisse festos, aut profestos: vt tradit Macrobius *lib. 1. Satur. cap. 16.* & testatur Plutarchus in *Vitis, in vita Numa Pompilii*. Festi dies erant Deo dicati, profesti hominibus ad rem priuatam ac publicam administrandam concessi. In festis victimæ mactabantur sacrificia offerebantur, rebusque diuinis opera dabatur, fiebant epulæ, & ludi ac spectacula populo dabantur, & ferie agebantur. Epulæ ex pecudum & fenum proventibus fiebant: quo factum est, vt ferie dicti sint ipsi dies festi. Porro Ferie dicebantur, vel à feriendis victimis, vel ab epulis ferendis. Enim die festo forensium negotiorum, iurgiorum, & litium vacatio, in liberis hominibus erat: in seruis vero, immunitas operum & laborum: neque enim, vt diebus profestis ea à seruis domini exigebant. Vnde Cicero *lib. 1. de Diuin. & lib. 2. de legib. iuxta leges 12. Tabularum*, ait, *Ferij iurgium amouentur*. Et ideo voce præcens denunciabant, ne quid tale ferijs ageretur, & præcepti negligens multabatur, & ferias pollui dicebant, si quis diebus festis tale aliquid egisset. Scæuola Pontifex Maximus, eodem teste Macrobiolo citato, diem festum non putabat violari ac pollui, si quis vel opus ad Deum pertinens, factorumve causa fecisset, & aliquid ad vrgentem vitæ necessitatem respiciens facitasset: & conuictus quid diebus festis ageretur, respondit: *Quod prætermisissimum, noceret*: vt si bos in specum decidisset, eumque patet familias adhibitis operis liberasset, non est visus ferias polluisse: nec ille qui trabem re-cti fractam fulciendo, ab imminente ruina vindicauit. Et hæc quidem scriptores Ethnici tradiderunt.

Primo quaeritur, Quot sunt genera Feriarum? Respondeo cum Glossa in *cap. Conquestus in verb. Quibus vtrique, de Ferijs*, tria esse. Aliæ sunt iure ciuili constitutæ, quæ à Macrobio, quem supra diximus, loco, vocantur Imperatiuæ, & extraordinariæ, & ideo ab Vlpiano in *L. Sed et si, §. si ferie. ff. ex quibus causis maiores*, dicuntur extra ordinem indictæ. Indicebantur autem, vt constat ex *L. omnes dies C. de Ferijs*, ab Imperatoribus ijs diebus, quibus vel lucis, & huius vitæ ortus, vel auspicia Imperij habuerant: Item in natalitijs diebus maximarum vrbium